

# ՅԵՂԻՆ ԶԱՅՆԸ

Մարդ անունին արժանի ունէ անհատի հոգիին խորէն տեւարար կը հնչեն քանի մը նուիրական ձայներ, որոնք իմաստ և ուղղութիւն կուտան կեանքին, որոնք չեն խեղդուիր տառապանքի ամենէն մտայն գիշերուան մէջ իսկ և որոնք յաղթականօրէն կը տիրապետեն ի վերջոյ արտաքին աշխարհի բոլոր խայտարղէտ աղմուկներուն: Անոնցմէ մէկն է խղճին ծայնը, մարդկութեան հանդէպ մեր ունեցած պարտակոնուութիւններուն գերադոյն յուշարարը, բարոյական սկզբունքներու անլուելի կոչը, որ մեզ կը պահէ արթուն, դատաստանի կ'ենթարկէ մեր արարքները, կը խարազանէ վատը և կը լուսաւորէ ճանապարհը լաւին: Նոյնքան հզօր կանչ մըն է ընտանիքի ծայնը, ան որ մեր շիղբէն կը բարձրանայ և անքակտելի կապերով մեզ կը շղթայէ նոյն յարկին տակ ծնած սիրելի էակներու, նոյն օճախին շուրջ հաւաքուած մեծ ու փոքր անդամներու, որոնց սէրը, կարօտը, խօսքը, համբոյրն ու գուրգուրանքը աւելի կենսական անհրաժեշտութիւն մը կը դառնան քան օդն ու ջուրը:

Ո՛վ կրնայ ուրանալ սակայն թէ խղճի և ընտանիքի ձայնին չափ բարձր կը հնչէ նաև ցեղին ծայնը մեր երակներուն մէջէն: Հազարամեայ առհաւուրեամբ մեր ժառանգած ցեղային արիւնը մինչև մահ կը հետապնդէ մեզ, եթէ նոյն իսկ խզած ենք ամէն կապ այդ ցեղին հետ և կամովին կ'ուզենք հրաժարիլ անկէ: Դժբախտ կամ երջանիկ, հալածուած կամ մեծագօր, ցեղը կը կանչէ իր դաւակները երկրագունդի չորս ծագերէն, որքան ալ հեռուները ինկած ըլլան անոնք:

Ոչ մէկ ազգ մերինին չափ ապրող օրինակներ ունի ցեղին ձայնը արժէքաւորող: Ծաղկեալ հայրենքի մը սահմաններուն մէջ հաւաքարար շնչող ազգի մը պաւակները իրենց կուրծքին տակ չեն զգար անհուն տառապանքը ցեղի ձայնին ստեղծած ողբերգութեան: Պէտք է խզուած ըլլալ սեփական ժողովուրդի ծոցէն, պէտք է ոգեվարող մոմի մը պէս կաթիլ—կաթիլ սպառիլ օտարութեան ծովուն մէջ, ճանչնալու համար թէ ի՞նչ այրող մորմօք է և ի՞նչ փոթորիկ ցեղին ձայնը: Հայորդիներ ապրեցան այդ տառապանքը և կը շարունակեն ապրիլ մինչև այսօր:

Անապատներու վաչկատուն հովիւներէն հաւաքուած հարիւրաւոր որբ մանուկներ գտնուեցան, որոնք հասակ նետեցին բոլորովին խորթ միջավայրերու մէջ, զրկուեցան մայրենի բարբառի քաղցր հընչիւններէն, մոռցան իրենց կրօնը և իրենց անունն անգամ, բայց տարիներ յետոյ, յայտնութեան և յարութեան մեծ օր մը, ցեղին ձայնը յանկարծ արթնցաւ իրենց սրտին խորը, սարսեց իրենց ամբողջ էութիւնը, խլեց քունը իրենց աչքերէն և հալածեց զիրենք մինչև հայաշատ կեդրոններ:

Համաշխարհային մեծ ոստաններու մէջ դիրք ու դրամ շահած գաղթական հայեր գտնուեցան, որոնք օտար ամուսնութիւններ կընքեցին, օտար լեզուներ որդեգրեցին, բայց անկարող լռեցնելու ցեղին ձայնը, թաղէ թաղ ու սրճարանէ սրճարան ճրագով հայ մը որոնեցին, որպէսզի հայրենի յիշատակներու անփոխարինելի պահը կարենան վերապրիլ:

Ուրիւրմ Սարոյանի պէս միջազգային համբաւի տիրացած գրագէտի մը հոգիին մէջ իր փոքրիկ ցեղին հզօր ձայնը կ'որոտայ անդադար և արցունքի շիթերով գրել կուտայ իրեն. «Օտար քաղաքի մը հըսկայ ամբողջին մէջ, ի՞նչ մեծ հիմունք է հանդպիլ հայու մը, սեղմել ձեռքը եւ ըսել. եղբա՛յր, դուն հա՛յ ես, ես ալ հայ եմ»:

Ոչ փառքը, ոչ հարստութիւնը, ոչ համբաւը, ոչ ալ իմաստութիւնը ի գօրու են լուութեան դատապարտելու այս ձայնը, որ բռնութեան տակ աւելի կը բիւրեղանայ և հալածանքի մէջ աւելի կը շեշտուի:

Ողբերգութիւններէն մեծագոյնն է անկասկած կուրծքի նեղ վանդակներուն մէջ խեղդելու հարկադրուիլ ցեղին ձայնը, որ դարերու քարանձաւէն կը հնչէ խուլ ուղմերգի մը պէս և կ'ուզէ օդը թնդացնել իր յաղթական ալիքներով: Սակայն, ինչ ալ ըլլայ, ինչ պայմաններու տակ ալ գտնուի, օր մը չէ օր մը պիտի խորտակէ ամէն պատուար և լոյս աշխարհ պիտի հոսի անվերանորոգ քաղցրութեամբ:

Մեր ցեղին ձայնի տրտում հեծկլտանքները կը լսուին Թուրքիոյ խորերէն: Պոլսոյ «Ժամանակ» թերթն է որ արձագանգ կ'ըլլայ այդ հեծեծանքին: Անատոլուի գանազան վայրերուն մէջ, ուր երբեմն հայ ժողովուրդի բարգաւաճ աւանները կը ծաղկէին, ճղակոտոր բեկորներ կան ներկայիս, որոնք իրենց աւանդութիւններուն ամուր կառչած, թրջական բռնատիրութեան տակ, թշուառ գոյութիւն մը կը քաշքշեն: Բայց արթուն է անոնց մէջ հայ ցիղին ազնուական ձայնը. «Ամէն անգամ որ առիթը ներկայացաւ շփում ունենալու այս հայ-ընտանիքներուն հետ — կը գրէ թերթը — յուզումով տեսանք թէ անոնք իրենց տան ամսնէն յարգի անկիւնը զետեղած են տժգունած, պատտաւած Ժամագիրք մը կամ մաշած ու դալկահար Աւետարան մը, որ հագիլ թէ կրնան կարդալ, առանց հասկնալու: Հանդիպեցանք նոյնպէս դեռատի Գրիգորներու, պատանի Մելքոններու կամ նորահաս Ռփսաննաներու, որոնք ի տես Իսթանպուլի Կարապետի մը կամ Լեւոնի մը, երանութեան հառաչանքը իրենց շրթներուն հագիլ թէ «ախպարիկ» մը կը թոթովէին, կարծես ամօթահար»:

Կաղացէք այս տողերը և զսպեցէք ձեր արցունքները, եթէ կրնաք: Կարգացէք զանո՞նք և այսքան տառապանքներէ յետոյ՝ հայու անսահման հպարտութեամբ մի սեւեռք ձեր աչքերը Արարատի կատարին, եթէ կրնաք:

Ցեղին ձայնն է, որ Անատոլուի խորերէն մինչև Եւրոպա, Ափրիկէ, Ամերիկա ու Չինաստան կը փոթորկէ հայ տարագիր բազմութիւններու հոգին: